

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ ТА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Статтю присвячено дослідженню витрат домогосподарств по всій Україні та Миколаївській області. Проаналізовані сукупні витрати, диференціація доходів та життєвого рівня населення. Представлено порівняльну характеристику витрат домогосподарств по країні та Миколаївській області, оцінено та порівняно реальність статистичних та неофіційних даних.

Ключові слова: витрати домогосподарств, витрати на харчування, неспоживчі витрати.

Статья посвящена исследованию расходов домохозяйств по всей Украине и Николаевской области. Проанализированы совокупные расходы, дифференциация доходов и жизненного уровня населения. Представленная сравнительная характеристика расходов домохозяйств по стране и Николаевской области, оценена и сравнена реальность статистических и неофициальных данных.

Ключевые слова: Расходы домохозяйств, расходы на питание, непотребительские расходы.

This article investigates expenditures of households in Ukraine and Mykolaiv region. The total costs, revenues and differentiation in living standards were analyzed. The comparative characteristics of household spending in the country and Mykolaiv region were represented, the statistical reality and unofficial data were evaluated and compared.

Key words: Household expenditures, expenditures for meal, non-consumer expenditures.

Постановка проблеми. В сучасній економіці домогосподарства відіграють провідну роль. Якщо основна частка валового внутрішнього продукту створюється в секторі підприємств різних форм власності, то споживання матеріальних благ у першу чергу відбувається в секторі домогосподарств. У той же час домогосподарства виробляють певну частку внутрішнього продукту. В Україні існує проблема злиденності домогосподарств, яка тісно пов'язана з економічною ситуацією в країні. Таким чином, проблема підвищення життєвого рівня населення і відповідно збільшення споживчої активності домогосподарств є різноплановою та актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Складний характер проблем, пов'язаних з життєдіяльністю домогосподарств, визначає наявність значного числа робіт, які висвітлюють різні сторони їх функціонування. Проблемами життєдіяльності домогосподарств у займаються такі вчені, як О. Амоша, О. Беляєв, А. Бебель, В. Жеребін, Н. Зверева, Т. Красильникова, Н. Ніколенко, Е. Лібанова, О. Набатова,

А. Олійник, С. Реверчук, Г. Тарасенко, С. Тютюнникова, Ю. Юрков та ін.

Мета статті. Метою даної статті є визначення динаміки та структури витрат домогосподарств України та Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу.

Структура витрат домогосподарств є одним із найважливіших показників розвиненості економіки країни. В нерозвинених країнах населення витрачає більшу частину своїх доходів на продукти харчування, в розвинених економіках ця частка не перевищує 20-25 %. Тому доцільно буде розглянути та порівняти витрати домогосподарств виходячи із макроекономічних показників та Миколаївської області.

Слід зазначити, що частка населення із середньодушовими загальними доходами по країні у місяць нижче прожиткового мінімуму впродовж 2000-х років постійно зменшувалась, і досягла свого мінімуму у 2009 р., 23 % грошових доходів, та 15,5 % загальних доходів. У 2010 році, показники зросли приблизно в 1,4 рази (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Частка домогосподарств з доходами менше прожиткового мінімуму відповідного року

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	9 міс. 2011
Грошові	64,0	58,3	37,6	23,1	23,0	30,7	27,3
Загальні	55,3	49,7	27,2	16,1	15,5	21,8	20,0

Якщо взяти ситуацію за 9 місяців 2011 року, і порівняти її з відповідним періодом 2010 року, то частка склала 20 %. Серед мешканців міст ця група становила 17 % (у січні – вересні 2010 р. – 20 %), серед селян – 27 % (32 %).

У країнах ЄС відношення доходів 10 % найбільш багатих людей до доходів 10 % найбідніших становить 5:1-7:1, в Україні цей показник становить 40:1, й то – це лише за офіційними даними. Враховуючи значну тінізацію економіки України й те, що багаті намагаються усіляко приховати доходи задля мінімізації сплати податків, прірва між бідними та багатими в нашій країні насправді є набагато більшою [5].

За статистикою, в Україні лише 10 % населення отримують зарплату понад 10 000 гривень. При цьому соціальні бонуси від уряду «тануть» на очах. Так, наприклад, цього року в держбюджеті майже на 20 % скоротили витрати на сферу охорони здоров'я, урізали фінансування освіти, армії тощо. Є проблеми з материнськими виплатами. Багато українок, які

народили дітей в 2011-2012 роках, нарікають на проблеми з отриманням цих коштів.

Проте, народні депутати і чиновники не поспішають затягувати пояси. Навпаки, стосовно цієї категорії громадян можна з упевненістю сказати – їх рівень доходів і соціального комфорту зріс. Так, наприклад, минулого року народні депутати зуміли «продавати» підвищення витрат на утримання Верховної Ради, не забули вони і перерахувати свої заробітні плати з реальною інфляцією. Зокрема, зараз середня заробітна плата народного депутата з усіма виплатами може досягти 50 000 грн.

Не ображають себе і в державних організаціях. Наприклад, тільки щомісячний кошторис на харчування в НАК «Нафтогаз» на одну персону (в розрахунок взятий топ-менеджмент компанії) складає 12 тисяч гривень. Для порівняння, сьогодні в стаціонарі на лікування одного хворого виділяється 2,50 грн, а на харчування – аж 1,20 грн на день.

Розглянемо структуру витрат домогосподарств Миколаївської області (табл.2).

Таблиця 2

Структура грошових витрат домогосподарств Миколаївської області за 2011-2012 рр.

	2011			2012		
	Усі д/г	Місце проживання		Усі д/г	Місце проживання	
		місто	село		місто	село
Усього грошових витрат, грн	3527,08	3991,32	3122,48	3642,02	4010,62	3297,01
Споживчі грошові витрати, %	88,1	90,0	84,4	90,2	93,6	85,5
У т. ч. Продовольчі товари %	52,4	49,8	54,5	52,1	50,9	53,4
У т. ч. Непродовольчі товари %	18,6	18,1	20,2	20,3	19,6	21,3
Грошова допомога %	3,7	2,3	6,3	4,1	2,6	6,5
Інші витрати %	3,0	3,3	2,5	1,6	1,3	1,9

Серед усіх сукупних витрат найбільшу частку становили споживчі витрати – 88 % (2012 – 90,2 %)

Найбільш вагомою статтею продовжують залишатися витрати на харчування. З табл. 2 видно, що цей показник зростає. Для порівняння в 2012 році цей показник становив 52,1 %. Це наочне підтвердження закону Енгеля. Згідно з класифікацією ООН, 60 % витрат на харчування свідчать про злиденність. Межу в 60 % українські домогосподарства перетнули в 2002 році. Наразі тенденція протилежна, і показник рухається до збільшення.

Також цікавого висновку можна дійти, якщо порівняти зміну частки витрат на харчування міських та сільських поселень. Зростання показника серед міщан та скорочення серед селян, свідчить за всіма законами про покращення рівня життя на селі.

Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства за 2012 р. склали 3642,02 грн, що на 4,12 % більше, ніж у відповідному періоді 2011 р. Міське домогосподарство витрачало в середньому за місяць 4010 грн, сільське – 3297 грн. Серед усіх сукупних витрат домогосподарств, як і 2012 р., 90,2 % становили споживчі витрати. Найбільш вагомою статтею (52,1 %) сукупних витрат домогосподарств продовжували залишатися витрати на харчування (включаючи харчування поза домом). На купівлю непродовольчих товарів та оплату послуг (без витрат

на харчування поза домом) домогосподарства направляли, як і у 2012 р., третину усіх витрат.

Витрати на алкогольні напої та тютюнові вироби становили відповідно 1,3 % та 2 % сукупних витрат домогосподарств (у 2012 р. – 1,3 % та 2,0 % відповідно). Частка неспоживчих сукупних витрат зменшилася і склала десяту частину усіх витрат домогосподарств.

Незважаючи на такі вражаючі цифри, чиновники рапортують про покращення соціальних параметрів в Україні. «Згідно з нашими даними, десь 22-24 % людей в країні реально бідні», – заявив на одному зі своїх брифінгів Сергій Тігіпко. На його думку, рівень бідності в Україні падає. Як пояснив чиновник, цього вдалося досягти завдяки спеціальній соціальній програмі, яку ініціював президент. Але озвучена Сергієм Тігіпком інформація розходиться з даними міжнародних організацій. Наприклад, згідно з оцінками ООН, яка досліджує рівень життя в 160 державах світу, в Україні на межі бідності перебувають близько 80 % населення. При цьому бідними вважає себе одна четверта частина населення країни. Причина розбіжності в показниках – у нюансах калькуляції розрахунків. В Україні бідною вважається людина, доходи якої становлять менше 1176 гривень, тобто нижче офіційно встановленого урядом прожиткового мінімуму. Навіть працюючим українцям часто не

вистачає грошей на життя «Це та сума, яка відділяє бідних від небідних в Україні. Менше цієї суми – вже бідність», – пояснюють в Інституті демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України. За даними цього інституту, в Україні справді лише близько 24 % відсотків отримують менше вказаної вище суми. Методологія досліджень ООН базується на більш практичних і об'єктивних даних. «У США, наприклад, за основу мінімальної заробітної плати беруть набір товарів і послуг, які задовольняють основні фізіологічні та соціальні потреби сім'ї в розрахунку на одну людину. Туди входять 20 видів м'ясопродуктів, об'ємом 60 кг на рік, оплата найманого житла, покупка один раз в 5 років автомобіля і так далі. Виходить більше 1000 доларів на місяць. В Україні у 2013 році мінімальна зарплата

(1218 гривень) не забезпечувала навіть фізіологічного рівня виживання працівника», – зазначає Андрій Павловський. При цьому частка зарплати в собівартості продукції, за даними Національної академії наук, становить 6,3 %, в європейських країнах – більше 30 %. «Середня заробітна плата в Україні становить 3891 гривень, з них близько 45 % іде на комунальні послуги, майже стільки ж на харчування. Що залишається на життя? Звичайно, більшість українців живуть за межею бідності», – погоджується Олексій Кучеренко, колишній міністр з питань ЖКГ. Експерти не заперечують: бідність серед працюючих – типове явище у нашій державі. Так, наприклад, середня зарплата в Польщі становить близько 1360 доларів, в Чехії – 1450 доларів, у Литві – 930 доларів [4].

Таблиця 3

Диференціація життєвого рівня населення в Миколаївській області

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму: тис. осіб	762,0	706,6	460,7	492,2	358,3	221,1	217,1	194,9
у відсотках до загальної чисельності населення	62,0	57,8	37,9	40,0	28,3	13,7	12,9	16,7

Як видно з табл. 3, ситуація з наявністю, за стандартами України, бідних людей в Миколаївській області, повністю повторює загальнодержавну

картину. Єдиний позитивний момент – темпи зростання числа бідних менші. Їх відсоток також менший.

Таблиця 4

Структура сукупних витрат у Миколаївській області

	2008	2009	2010	2011	2012
Сукупні витрати	2902,7	3030,0	3295,2	3784,87	4094,24
споживчі сукупні витрати	80,1	84,0	89,8	87,1	90,2
продукти харчування	43,7	47,3	49,0	49,2	50,1
алкогольні напої, тютюнові вироби	2,0	2,7	3,5	4,3	3,3
непродовольчі товари та послуги	34,4	34,0	37,3	50,6	51,6
в тому числі одяг і взуття	5,8	6,3	7,7	8,0	7,7
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	7,1	8,0	8,7	3,2	6,9
предмети домашнього вжитку, побутова техніка	3,2	2,9	2,8	2,9	3,5
охорона здоров'я	3,0	3,0	3,1	2,9	4,2
транспорт	3,5	3,3	4,5	3,7	3,7
зв'язок	2,1	2,3	2,5	2,7	2,9
відпочинок і культура	3,0	1,9	1,9	2,2	2,2
освіта	1,2	1,3	1,1	1,6	1,3
ресторани та готелі	2,9	2,2	2,2	3,7	4,3
різні товари і послуги	2,6	2,8	2,8	2,9	3,4
неспоживчі сукупні витрати	19,9	16,0	10,2	12,9	9,8
Додаково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	4,8	6,6	7,0	4,8	4,7

Примітка. в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.,

Як видно з табл. 4, ситуація зі структурою витрат домогосподарств у Миколаївській області є в цілому кращою, ніж середня по Україні. Проте тенденції є негативними. Сума сукупних витрат по Миколаєву є менша, ніж по Україні, але цей показник потрібно передусім порівнювати з доходами. Споживчі витрати по регіону є вищими – 90,2 % (по країні – 93,6 %). Миколаївці менше інвестують, купують (ремонтують) житло, менше витрачають на підсобне господарство. Витрати на харчування у відсотковому відношенні є нижчими, що свідчить про менш «злиденне» життя Миколаївців. Втрати на алкогольну та тютюнову

продукцію є такими ж, але порівняно з 2011 роком – зросли, тоді як у цілому по країні скоротилися. На охорону здоров'я іде більше коштів (3,3 % проти 4,2 %).

Висновки. В умовах сучасної економіки України домогосподарства мають значення як споживачі товарів і послуг, так і в ролі виробників певних видів товарів та послуг. Як вже було зазначено, структура витрат домогосподарств є важливим показником, що свідчить про розвиненість економіки країни. Чим меншу частину своїх коштів господарства витрачають на продукти харчування, тим більш економічно розвиненою є країна.

В Україні за останні роки суттєво зросли доходи домогосподарств, вдосконалюється їх структура. Разом з тим, затрати на харчування залишаються надзвичайно великими, що стримує розвиток інших витрат. Це свідчать про злиденність домогосподарств

області. Однак, спостерігаються позитивні зрушення. Витрати на харчування у відсотковому відношенні в області є нижчими, ніж по Україні, що свідчить про менш «злиденне» життя миколаївців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичні матеріали: показники витрат та ресурсів домогосподарств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lugastat.lg.ua/files/zb_vitU_2011.pdf.
2. Аналітичні матеріали: частка доходів домогосподарств України / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Аналітичні матеріали: показники життєвого рівня населення, структура грошових витрат, структура сукупних витрат у Миколаївській обл. / Головне управління статистики в Миколаївській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mk.ukrstat.gov.ua.
4. Аналітичні матеріали: середні показники заробітної плати за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/>.
5. Гордієнко Л. А. Проблеми формування фінансів домогосподарств / Л. А. Гордієнко // Теорія і практика сучасної економіки. – Черкаси, 2010. – С. 51–53.
6. Микитенко І. Формування сукупних доходів і витрат у домогосподарствах / Микитенко І. // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 107–111.